

บทบาทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาไทย

ภาควัต ศรีสำราญ

๒๒ ก.ค. ๒๕๔๗

180116

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

เมษายน ๒๕๔๗

ISBN 974-383-133-9

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ได้
พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ ภควัต ศรีสำราญ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และ
สารนิเทศศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

.....ประธาน

(ดร.ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์)

.....กรรมการ

(ดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

(ดร.ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์)

.....กรรมการ

(ดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์)

.....กรรมการ

(ดร.วรรณัทธนา ภาณุพินทุ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประทุม ม่วงมี)

วันที่...26...เดือน...๒๖...พ.ศ. 2547

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา
จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำภาคปลาย ปีการศึกษา 2546

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสะดวกเมตตากรุณา และได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ดร.ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาควบคุมดูแลให้คำแนะนำ และแนวทางในการศึกษาค้นคว้าตลอดเวลาที่ทำการวิจัย รวมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน และดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทิมา เทียวแก้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และอาจารย์ทิพา ปลื้มจินดา ที่กรุณารับเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัย ตลอดจนประสบการณ์ในทุก ๆ ด้าน

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่ให้การสนับสนุนในการลาศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักพัฒนาวิชาการทุกท่านที่ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ด้าน

ท้ายนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ได้อบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่ลูกเป็นอย่างดี และเป็นกำลังใจที่สำคัญที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้กำลังใจ ตลอดจนคอยให้ความช่วยเหลือในการศึกษาครั้งนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ตามความประสงค์

ภควัต ศรีสำราญ

44910521 : สาขาวิชา : บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ; ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาไทย / ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา – ภูมิปัญญาไทย /

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา – ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภควัต ศรีสำราญ : บทบาทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย (ROLE OF LIBRARIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PRESERVATION AND SERVICES OF THAI WISDOM INFORMATION) อาจารย์ที่ปรึกษา : ขวัญฤดี พิศาลพงศ์, DA., นางเยาว์ เปรมกมลเนตร, Ph.D., นันทิพย์ วิภาวิน, Ph.D. 102 หน้า. ISBN 974-383-133-9

การวิจัยครั้งนี้ได้ ศึกษาวิธีดำเนินงานและปัญหาของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยในการอนุรักษ์และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร บรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในด้านการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 118 สถาบัน โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า

วิธีดำเนินการด้านการบริหารจัดการ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นส่วนน้อยที่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการทำแผนหรือโครงการและการปฏิบัติงานตามแผน ตลอดจนการมอบหมายงานให้แก่บุคลากรที่รับผิดชอบตามแผนงานหรือโครงการด้านการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดหา มีการใช้งบประมาณในการจัดซื้อ ขอรับบริจาคผลิตเอง แลกเปลี่ยน ขอยืม จัดทำสำเนา สื่อสารสนเทศด้านภูมิปัญญาไทย และทำ link (เชื่อมโยงกับข้อมูลอื่นบนเว็บ) ด้านการจัดเก็บ ส่วนใหญ่จัดเก็บรวมกับทรัพยากรอื่น ๆ ในชั้นเปิด หรือจัดแยกเป็น collection พิเศษ และบางสถาบันจัดตั้งเป็นศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น ส่วนการรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยเพื่อให้บริการ ส่วนใหญ่ยังคงมีการรวบรวมในรูปแบบของหนังสือ บทความวารสาร จุลสาร กฤตภาค งานวิจัย สารานุกรมวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งพิมพ์รัฐบาล พจนานุกรมภาษาถิ่น เทปวีดิทัศน์ และรูปภาพ ส่วนการให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย มีการให้บริการสืบค้นสารสนเทศด้วยระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์และจากฐานข้อมูลซีดีรอม เป็นต้น

ปัญหาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยของห้องสมุดส่วนใหญ่ ได้แก่

- 1) ขาดการประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับแผนงานหรือโครงการด้านการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศด้านภูมิปัญญาไทย
- 2) ขาดความชัดเจนในการบริหารงบประมาณ
- 3) ขาดการประสานงานจากผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้รู้ / ผู้ชำนาญการในการบริการทรัพยากรสารสนเทศด้านภูมิปัญญาไทย
- 4) พื้นที่ในการจัดเก็บไม่เพียงพอ / ไม่เหมาะสม ครุภัณฑ์ที่ใช้ในการจัดเก็บไม่เพียงพอ / ไม่เหมาะสม
- 5) ขาดการสร้างสรรคงานบริการที่น่าสนใจ / ใหม่ / ดึงดูดใจ
- 6) มีผู้สนใจใช้บริการน้อย และ
- 7) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยในการให้บริการตอบคำถามเพื่อการค้นคว้า

44910521 : MAJOR : LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE ; MA. (LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE)

KEYWORDS : THAI WISDOM/ LOCAL WISDOM/ LIBRARIES IN HIGHER EDUCATION – THAI WISDOM / LIBRARIES IN HIGHER EDUCATION – LOCAL WISDOM

PAKAWAT SRISUMRAN : ROLE OF LIBRARIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PRESERVATION AND SERVICES OF THAI WISDOM INFORMATION : THESIS ADVISORS : KWANCHADIL PHISALPHONG, DA., NONGYAO PREMKAMOLNETR, Ph.D., NAMTIP VIPAWIN, Ph.D. 102 P.
ISBN 974-383-133-9

The purposes of this research were to study the preservation and services of the Thai wisdom information in libraries in the higher education institutions. Problems concerning their preservation and services were also examined. The sample group of this study consisted of the librarians who were in charges of the preservation and services of the Thai wisdom information in 118 institutions. Data were analyzed by using the percentage, mean and standard deviation statistics.

The results of the study were:

1. It was found that few libraries had specific policy concerning the plan/projects and the follow up guidelines to organize and manage the Thai wisdom information and no personnel had been appropriately assigned to handle the collection. The following acquisition strategies were used to acquire the materials; purchasing (library budget), donation; exchange or borrow from other institutions; in-house production and reproduction of the materials; and created URL link to other related web sites. It was found that the Thai wisdom collection was organized in 3 different methods; shelved with regular collection, set up a special collection within the library, and set up a special center for Thai wisdom information. Formats of the information collected were books, journal articles, pamphlets, clippings, research reports, encyclopedia or dictionary of the local culture, government publication, videocassettes and photos. Access to this information could be done through online searching or CD ROM.

2. The following problems concerning the preservation and services of the Thai wisdom information were identified; 1) lack of cooperation and coordination at the institutional and personal levels; 2) no explicit budget was allocated to support the management of the collection; 3) lack of coordination between the libraries and the resource persons of the Thai wisdom information; 4) lack of space and appropriate facilities to house and maintain the materials; 5) lack of creativity to create and promote the new and interesting services of the Thai wisdom information; 6) few users rate; and 7) lack of a qualified librarian who had \ Thai wisdom knowledge to provide the appropriate reference services

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจากการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ภูมิปัญญาไทย.....	8
ความหมายของภูมิปัญญาไทย.....	8
ประเภทของภูมิปัญญาไทย.....	9
ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย.....	13
ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา.....	14
ห้องสมุดกับภูมิปัญญาไทย.....	16
วิธีดำเนินการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย.....	17
ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาไทย.....	21
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41

3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	45
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	45
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	45
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	47
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
	สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	48
4	ผลการวิจัย.....	49
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
	การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	62
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	62
	การอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า.....	64
	ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	68
	แนวทางในการวิจัยในอนาคต.....	70
	บรรณานุกรม.....	71
	ภาคผนวก.....	78
	ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	102

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1	ประเภทและจำนวนของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม.....	50
2	ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	50
3	วุฒิการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	51
4	ลักษณะการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย.....	51
5	วิธีดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย.....	52
6	วิธีดำเนินการจัดหาสารสนเทศด้านภูมิปัญญาไทย.....	53
7	รูปแบบของทรัพยากรสารสนเทศด้านภูมิปัญญาไทยที่รวบรวมไว้ให้บริการ.....	53
8	การให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย.....	55
9	ปัญหาหรืออุปสรรคในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ด้านการบริหารจัดการ.....	56
10	ปัญหาหรืออุปสรรคในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ด้านการจัดหา.....	57
11	ปัญหาหรืออุปสรรคในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ด้านการจัดระบบ / จัดเก็บ.....	58
12	ปัญหาหรืออุปสรรคในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ด้านการให้บริการ.....	59
13	รายชื่อห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย.....	79
14	รายชื่อห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาไทยในรูปแบบพิเศษ.....	84